

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Preceptoriu[m] Nico. [de] Lira ordinis seraphici Francisci/
siue Expositio tripharia breuis vtil[is] in decalogu[m] legis
diuine**

Henricus <de Frimaria>

Nicolaus <de Lyra>

Colonie, 19.05.1495

Octauum Preceptum

urn:nbn:de:hbz:466:1-31207

|| OCTAVUS

etiã si q̄libet esset in solidum obligatus. ⁊ ille cui
facta est solutio debet credere actõni ei q̄ soluit. ff.
de furtis. Si plures. Et sic p̄z qualiter sit confi/
tendum de transgressione huius precepti.

OCTAVUS p̄ceptũ est. Nõ falsum
testimoniũ dices. Ubi scõm Augustinũ
phibet oẽ nocumẽtũ q̄ q̄s p̄ falsitatẽ oris
ledit p̄ximũ. In scõdo aut̄ p̄cepto phibet mēda/
ciã falsitas respectu dei. put̄ cadit sub piurio. Ad
cui⁹ euidẽtiã maiorẽ ē sciẽdũ q̄ s̄m Augustinum
nõ solũ phibet h̄ic mendaciũ. sed etiã om̄e nocu/
mentũ oris. Mēdaciũ ei nõ solũ p̄mittit̄ ī v̄bis fal/
sis s̄m Augustinũ. verũ etiam ī op̄ibus simulat̄.
q̄ s̄m ip̄m mēdaciũ ē christianũ se dicere ⁊ opa
xp̄i nõ facere. 22. q. 5. Lauere. ⁊ p̄rie Joannis. 1.
Ideo p̄mo est ostẽdendũ quomodo fiat isti⁹ m̄a/
dati trãsgressio in v̄bis mendosis. ¶ Scõdo quo
modo in v̄bis mēdosis p̄ximo nocuis. ¶ Ter/
tio quomodo ī fact̄ simulat̄. Et s̄m ista tria ist̄
preceptum habet triplicem expositõnem vt vide
bitur ī processu. ¶ Propter p̄mum sciendum est
q̄ ī v̄bis mendosis istud preceptum trãsgredi
untur nouem genera hominum. quoz̄ tria offen/
dunt ī mendacio pernicioso/ tria ī officioso/ ⁊ tria ī
iocoso. quod patet. ¶ Nam circa mendaciũ p̄/
niciosuz̄ p̄mo offendũt illi q̄ m̄ciuntur cõtra fidei
veritatem. vt qui diceret christum non esse natuz̄
de virgine. et huiusmodi. ¶ Secundo circa hoc
offendunt illi qui per mendaciũ ledunt proxi/
mi famam ⁊ honorem. sicut est mendaciũ false

PRECEPTA

detractionis vel falsi testimonij in causa criminali.
Ad cuius evidentiā maiorē est sciendū q̄ om̄e mēda
ciū qd̄ i iudicō d̄r de his que ad iudiciū p̄tinēt p̄re
terio cosuz: ē p̄niciosuz z mortale. q̄z subuertit veri
tatē iudicij qd̄ cedit in p̄niciē toti cōicāt. Ex q̄ p̄z
q̄ siue iudex siue testis siue reus siue actor vel etz p̄
curator si i iudicō falsū dicāt. iudex falsaz sententiā
p̄ferēdo/ p̄curator falsaz causaz defendēdo. istud
p̄ceptū trāsgrediunt z mortalit̄ peccāt: z tā iudex
q̄ testis q̄ etz aduocat̄ tenent̄ ad it̄esse illi q̄ iū
riā passus ē: imo h̄m iura testis falsus ifamis efficiē
vt p̄z. 3. q. 5. Cōstituiunt. Et h̄ ē verz si sententiā la
ta sit z eū: alias nō. vt dic̄ Joh. ibidē Sciendū etz
q̄ testis mortalit̄ peccat nō solū mentiēdo z verita
tem negando/ h̄ etz p̄ritatem occultando. extra de
crimine falsi. ca. 1. quod it̄elligit̄ de teste in iudicio
requisito. vt dic̄ Joh. ii. q. 3. Quisq̄s. **T**ertio cir
ca idē offendūt illi q̄ p̄ mendatium ledunt p̄ximū
in rebz exterioribz/ sicut illi q̄ aliquem falso d̄ferūt
iudici vel tyranno/ vel q̄ falsum testimoniū contra
aliquē in causa pecuniaria deponūt ex q̄bus p̄xi
mus p̄d̄nificat̄. **S**ecundo circa mendacium offici
osum p̄mo offendūt illi q̄ ex quadā pietate menti
unt p̄ p̄seruanda p̄ximū vita. vt si q̄s videat hoīez
queri ad mortem: dicat se non vidisse eum. **S**e
cundo circa hoc offendunt qui mentiuntur p̄ con
seruanda hominis continentia. vt si ygo volēt̄ eā
deflorare mentiat̄ se eē p̄iugatā. **T**ertio circa h̄
offendūt illi q̄ mentiuntur p̄ p̄seruanda hoīs exteriori
substantia. vt si q̄s videns p̄redonem velle aliquē

spoliare. dicat parcas sibi qz non portat pecuniā
Tertio circa mendaciū iocosoꝝ. p̄mo offendūt
 illi qui mentiunt̄ pro releuando merore z tedio si/
 cut aliqui qui aliqua ludicra fingūt vt hoīem me/
 lancolicū exhyarent. **S**ec̄do circa idē offendūt
 illi qui mentiuntur pro aliquo solatō. sicut illi qui
 cupiditate alijs cōplacendi fingunt aliqua iocosa
 mendacia. vt eos ad risum prouocent. **T**ertio
 circa idem offendūt illi q̄ mentiunt̄ ex adulatione
 sicut illi qui falso commendant hoīem vt ex h̄ ma/
 gis placeant. **U**n̄ ad maiorem euidenciam predē
 ctōrū tria sūt per ordinem inq̄renda. **P**rimū est
 q̄ z quot sūt genera mendaciōrū z quot illoꝝ sint
 mortalia/vel venialia. **S**c̄dm est vtrū pro libe/
 ratione hoīs a quocūq; periculo sit dicendū men/
 daciū officiosū qđ est veniale. **T**ertium est quo
 modo antiqui patres Abraam Isaac et Jacob
 qui videntur esse mentiti a mendatio excusentur.
Ad primū d̄dm q̄ Aug⁹ in libro de mendatio
 distinguit octo genera mendaciōꝝ. q̄ tamen om̄ia
 cōprehendunt̄ sub vna distinctōe in ḡnali q̄ ponit̄
 22. q. 5. q̄ talis est. Nam mendaciōꝝ aliud est per/
 niciosum siue malignitatis. aliud iocosoꝝ siue leui/
 tatis/aliud officiosum qđ est pietatis. Sub men/
 datio aut̄ pernicioso cōprehēdunt̄ tria p̄ma ge/
 nera mendaciōꝝ z illa semp sūt peccata mortalia.
 qđ patet. **Q**z p̄mū contrariat̄ directe dilectōi dei
Sc̄dm aut̄ z tertiu contrariant̄ delectioni proxi/
 mi vt patet ex supradict̄. Sub sec̄do sez iocoso cō/
 tinent̄ alia duo/puta quartū z q̄ntū. q̄ ex ḡn̄e suo

PRECEPTUM

sz venialia. lz ex circumstantia aggrauante qñ. sz po/
flunt fieri mortalia: vt si qs libidie sola metiedi fal/
lendiqz libidie sine causayl' utilitate sibi sine consti/
tuat' huiusmodi. Sub tertio aut' sz officioso pti/
nent' sextu septimu' /z octauu. q' lz sz se sint venialia
pfectz. tñ q' renūciauerūt pompis seculi scdm glo/
sam. 22. q. 2. Ne quis arbitret. efficiunt mortalia
Cui vide' concordare magister sententiaz i. 3. di.
36. dices illud mendaciu quod fit pro comodo al/
teri' perfectis dicitur esse damnabile. /z idem dicit
de mendatio iocoso. Sed istud non est vey scdm
seper se loquendo scdm sententiam theologoz qz
nec perfectio stat' nec intentio act' mutant speciem
peccati: Unde illd qd est veniale in layco non pot
esse mortale in clerico vel i religioso per se loquen/
do nisi forte ppter scandalu qd i mendato iterdu
annectit. Iteratio etz act' non facit pctm mortale
ppriely ad hoc disponat /z sic potest intelligi dictu
magistri q' mendaciu iocosum vel officiosum e' dā
nabile perfectz non qd e' per causas qz causet pctm
mortale. sed solu dispositie qz iteratio ad mortale
disponit. Ad fm ddm q' ppter liberatōez hois a
quocūqz periculo non est ddm mendaciu officio/
sum. Un' Aug'. Ne qs arbitret pfectu' /z spūales
hoiem p ista t'pali vita morte cui' suayl' alteri' nō
occidit aīa debere mēiri: se qd aliud. 2c. 22. q. 2.
Et apostol'. Non sūt faciēda mala. vt eueniāt
quecunqz bona. Nec etiā venialiter peccare. vt
22. q. 2. Faciat. Augustin' libro de mendatio Et
23. q. 5. Cū homo. i sine. Aug'. ad Dacedoniū

DE OCTAVO

Costat autem quod de mendacium cum sit malum secundum se non potest a peccato excusari. et ideo mentes perfectorum tanto amore debent in veritate fundari. quod nunquam vel leuiter mentiantur pro quocumque periculo euitando. Nam secundum Augustinum in hoc casu non est mentiendo. sed veritas prudenter celari potest sub tanta verborum dissimulatione. ut dicit Augustinus. libro de vera religione. et in questionibus super Genesim. ubi dicit cum Abrahamaasseruit uxores suas esse sorores eius. veritatem prudenter celare voluit non mentiri. Soror enim eius dici poterat. quia filia fratris erat. ut ipsemet Abraham dicit Genesim. ii. Thare genuit Abraham et Nachor et Aram. Et post duxerunt Abraham et Nachor uxores. Nomen uxoris Abrahama: Saray. et nomen uxoris Nachor. Melcha filia Aram patris Melche et Jesche id est Saray cognominata Jesche. Ad tertium respondet Augustinus. in libro contra mendacium. Nam ut ipse dicit intelligendum est sanctos patres illa verba dixisse non intentione fallendi. sed figuratim et prophetice. Nam Abraham excusatur quum dicit se reuersurum cum puero. vel quia prophetice hoc dicit. vel quia firmiter credidit quod deus eum in momento resuscitaret sciens promissionem diuinam cassari non posse quam sibi dictum est: in Isaac vocabitur tibi semine ut patet. 22. q. 2. ca. Abraham. Jacob etiam dicendo se primogenitum non est mentitus. quia non dicit se primo genitum ratione natiuitatis: sed iure emptoris et legitime commutatoris. Sic dicit Christus Joannem esse Heliam non in persone veritate. sed in virtutis imitatione. ut patet. 22. q. 2.

~~DE TRIGESIMO EXPOSITIO. Nota quod in verbis~~

PRECEPTA

Primo nocivus offendit duodecim genera hominum: quod
in prima sex ledit fraternam fidelitatem. quod per **Q**uia
primi sunt qui offendunt proximum suum deridendo et substan-
nando quod timere debet illud subannas subannabit
et deridens deridebit. **S**ecundi sunt qui bona dicta et fa-
cta proximi conantur diminueret illa per iudicium teme-
rarium pervertere: quod est enorme peccatum. quod per hoc homo sibi
usurpat divinum honorem/divinam sapientiam et iustitiam
quod ratio predictorum soli deo convenit quod est arbitrium et cognitio
secretorum. **T**ertii sunt qui falsa perditio sub specie
amoris proximum quod latent tradunt et isti sunt siles Ju-
de qui per osculum sub specie amoris christum perdidit. **Q**uar-
ti sunt qui per invidiam et odiosam detractorem famam proxi-
mi denigrant. Et hoc detractio sit peccatum oris. propter
excessum tamen criminis peccatis oris non connumerat quod
sunt numero duodecim. sed sub homicidio reponit: ut
visum est. Cuius ratio est: quod sicut vipera vno flatu tres
homines occidit: ita tria homicidia spiritualia in vna de-
tractione committuntur. quod detractor seipsum et audien-
tem et eum qui detrahitur frequentius in mente audientium
spiritualiter occidit. **Q**uinti sunt qui proximum iudicium et
improperis perturbant. et isti spiritualiter in facie
christi spuunt et sputis verborum suorum amabilem
eius faciem inficiunt. **S**exti sunt qui per livorem
vel arrogantiam proximum indebite reprehendunt et
omnes isti ledunt fraternam fidelitatem. **A**lij sunt
qui proximum verbis duplicibus et simulatis decipi-
unt pretendendo amorem in facie. sed gerunt livo-
rem in corde. De quibus dicit propheta Labia dol-
losa in corde et corde locuti sunt. Dolus enim cor

COLLAGIUM

mellicitū gerit ī ore/felleum aut cor gerit in mente
Secūditū q̄ primū verbis rixosis ad iracūdiāz
puocant. q̄ q̄dem verba tria mala causant. **P**ri
mū est q̄ p̄ verba rixosa pax cordis tollit̄ z fratna
dilectō minoratur. **S**cōm est quia tales rixosē
in mente consueuerunt esse obstinati/quia nec ab
alijs doctoribus volunt dirigi/nec pro suis defe
ctibus reprehendi. **T**ertium est q̄ isti per men
tis obstinationem magis in suis defectibus insi
stunt/z plus ceteris in peccatorum nexibus ligan
tur. ideo de mente obstinata dicit̄ Psalmista Fiat
ei sicut vestimentū quo operitur: z sicut zona qua
semper precingit̄ In quo euidenter ostendit̄ q̄ ta
les obstinati z peccandi consuetudine/z peccato
rum nexibus plus ceteris constringuntur. **T**er
tij sunt qui verbis prociacibz z lasciuīs inuerecun/
deprolatis proximū scandalizant et mentis inte
gritatez corrumpūt. quod quantū sit peccatū hoc
ostendit dñs **M**ath. 18. dicens oculū dextrz/ma
nū/z pedem eruendos z abscondēdos p̄pter scāda
lū euitandū. Nam per oculū intelligit̄ ille q̄ nos ī
actibz spiritualibz dirigit. per manū intelligit̄ ille
q̄ nobis vite necessaria ministrat. per pedem vero
ille qui acrus nostros exteriores disponit. Et qui
libet istorū quantūcunqz sit necessarius. tamē ip̄/
us amor propter scandalū ē abscondēdus. **Q**uar
ti sunt discordiā inter homīes seminantes. quod
p̄ctm̄ dñs iter oīa alia magis detestatur sicut per
oppositū de concordia z charitate z cordiuz vnita
te maxime delectatur. **U**nde istireuera christum

PRECEPTA

plus perturbant q̄ ille qui latus eius lancea aperuit/vel qui eum cruci clavis affixit. Cuius rō est quia tales eius sanguinem euacuāt per quez oīa pacificauit/siue que in celis sunt siue que in terris.

Quinti sunt qui malis consilijs hoīem ad peccandū inducūt: **S**exti sunt q̄ salubre consilium et cetera pietat̄ opa p̄ximo subtrahunt/sicut non corrigere delinquentes non se dare lites/nō istruere ignorantes/z huiusmodi:

Ubi tertiā expositiōez ē aduertēdū q̄ ī fact̄ simulatis offendūt duodecim genera hoīm quorum quattuor offendunt sub specie simulate sanctitatis. quattuor sub specie simulate veritat̄. quattuor sub specie simulate iusticie z equitat̄. **C**irca primum modum offendunt indigne cōmunicantes. Nam tales deo maiorē iniuriā faciunt q̄ iudas qui ipsum tradidit. quod pat̄. qz castrum dei scilicet mentis puritatem in qua de^o maxime delectatur hostibus tradunt z ipsum deum de cordis hospitiū turpiter eijciunt propt̄ qd̄ tales per sumptionem sacramenti/nec in gratia/nec in virtutibus fecundantur sed in peccatis potius obdurantur. quod aperte figuratum ē ī māna celesti que liquefiebat ad solem/z arefiebat ad ignem. In quo designatur q̄ mens que cum deuotione z puritate ad sacramentum accedit in donis z gratijs fecundatur. que vero cum cupiditate z ardore concupiscentie ad sacramentum accedit: in peccatis per subtractionem gratie obduratur.

OCIAU

Secundo circa hoc offendunt in deuote orantes. qd
Isayas reprehendit cum dicit. Populus labijs meis ho
norat. cor autem eorum longe est a me. Unde homines tales se
ipsum effectum orationis putant et deo nauseam generant.
quod orationem tepidi cordis abominabitur deus Apo. 3.
Utinam frigidus esses / aut calidus. Gregorius frigidus pro
cupiscentie carnis reprehensionem aut calidus pro charitate
inflammationem / sed quod tepidus es incipiam te euomere ex ore
meo **T**ertio circa hoc offendunt nimis sibi in bonis
actibus suis complacere. et tales propinquant deo non
nisi in ditione cum spolia in carnis. sed uinum miratur et felle
num cum iudeis. **Q**uarto circa hoc offendunt il
li qui laudem humanam uel utilitatem propriam in
bonis actibus expetunt. quod omnes actus futurum misera
biliter corrumpunt. quod nullus actus est a deo uirtuosus
quando in uitiu degeneret si in ipso uel complacencia pro
pria / uel laus humana seu terrena cupiditas uel
commoditas attendat. Et ista talis contumelia deo
faciunt. quod arborem bonae uoluntatis per diuinam gratiam
in homine plantatam euellunt uolenter et in ortum Dya
boli reponunt. **C**irca secundum modum sub specie
scilicet simulate ueritatis. primo offendunt illi qui ex hu
mano timore retrahunt a libera ueritatis confe
ssione secundum quem modum et discipuli antequam essent
in gratia spiritus sancti confirmati a christo fugerunt.
ubi beata Virgo sola immobilis persistit Unde dicit
Anselmus. sola fides ecclesie per illud triduum in con
fessione remansit cum alij discipuli lapsi essent. et per
hoc habet prerogatiuam promeruit. quod sicut eius filius
totius nature humane est reparator. ita ipsa a tota

TRETTU

natura feminea triplicē defectū exclusit / z eā in tri-
plici pfectōe singularit̄ sup oēs viros ineffabiliter
sublimauit. qđ pz. Nā natura feminea ē fragilis
ad resistēdū / mollis aut̄ ad pseuerādū z parui iu-
diciū ad p̄sulēdū . ideo vulgo d̄r qđ femina cito cō-
sulit. s̄ raro meli⁹ eligit. Hūc aut̄ triplicē defectū
a natura feminea abstulit cū eā ch̄rist⁹ sup virilē
pfectōem discipuloꝝ xp̄i singularit̄ sublimauit. qđ
pz. Nā in tolerātia pfectōis z in p̄stātia fidei z de-
lectōis / aut etiā in p̄spicātia iudiciū z electōis ip̄os
discipulos a ch̄risto electos incōparabilit̄ excessit.
qđ pz ex hoc qđ discipulis p̄re timore mort⁹ fugi-
tibus z in fide vacillantib⁹ . ip̄a icōcussa p̄stitit / z
in omni casu semp meli⁹ elegit. quod euidēter p̄t̄
ex hoc qđ salutē humani generis i passione sui filiū
p̄elegit volens ip̄sum mag⁹ acerbissima pena pa-
ti. q̄s genus humanum nō redimī. ¶ **S**ecundo
circa hoc offendunt illi q̄ sub specie zeli p̄tuoſi ali-
os alacriter rep̄bēdunt cum tamen multoties ex
odio z liuore hoc faciāt q̄uis ex charitate latēter
p̄cedere videantur. ¶ **T**ertij ex hoc offendūt q̄
ex amore p̄uato excessus aliquoꝝ excusant v̄l atte-
nuāt. alioꝝ vero excessus q̄nq̄ magis aggrauāt
q̄ oportet. ¶ **Q**uarto circa hoc offendunt qui si-
mulate z fice p̄rimoꝝ p̄speritatib⁹ congaudent
v̄l fice ip̄soꝝ aduersitatibus condolēt quam qui-
dem fictionē d̄ns terribilit̄ detestatur. ¶ **C**irca
tertium modum sub specie simulate iusticie. p̄mo
offendūt illi q̄ iusticiam v̄dūt sicut multi iudices
et mali aduocati q̄ nolūt facere / v̄l etiā in defensa /

DE LEGIBUS

re iusticiā. nisi p emolumēto terreno. ¶ **S**ecūdo
offendūt illi q iusticiā deprauāt. sicut mal^o iudex
q ex odio puato nō ex amore iusticie reū p dēnat q
vtriq; ex hoc creatū homicidij incurrit. v^l mal^o ad/
uocat^o q sciēter malā causaz suscipit defensandā.
q tenet ad interesse illi^o ptra quē aduocat. ¶ **T**er
tio circa hoc offendūt q malis p silijs v^l iniq; sta/
tutis ledūt p ximos. Et tales mortaliter peccāt.
et tenent ad restitutōem illis q p statuta talia dā/
nificant. nec talia statuta merentur nomē leg^{is}. s
mag^{is} iniuriose machinatōnis nomē habēt. Lex
em scdm Isidoz debet esse talis q cōi bono pfi/
ciat z vnicuiq; iura sua pseruet. alias non dicitur
lex s potius corruptela. In hoc etiā pctm iūdūt
q religiosi z christi pauperibus detrahūt v^l qui
alios ab eoz beneficētia auertunt dicentes ipos
alioz elemosinis nō indigere cuz magnas structu/
ras faciant. qui nō aduertunt cum quanta parci/
tate victus z vestitus hoc faciant z q̄ sincero af/
fectu dei honorē z q̄etum statū deo famulantiū
in talib; intendūt. ¶ **Q**uarto circa hoc offendūt
illi qui contra libertatem ecclesiasticā aliqua edi/
cta scienter faciunt. z hoc fit tribus modis prout
libertas ecclesiastica consistit in tribus. ¶ **P**ri/
mum est q clericus verberari nō debet vnde q fe/
cerit v^l fieri mandauerit v^l etiā faciētem p pos/
senō impediuerit. excoicatus est ipō iure. ¶ **S**e
cundū q clerici ad iudiciū ciuile trahi nō possunt
¶ **T**ertū q clerici ad exactiones publicas non
sunt obligati. ¶ **I**n si q̄s statuerit q clerici possint

PRECEPTUM

veniri in civili iudicio vel etiam prohibere directe vel indirecte quod clericus causam suam in foro ecclesiastico prosequi non possit vel quod debeant dare executiones vel tenere vigiles pro custodia civitatis tales ipso facto sententiam canonis incurrunt extra de sententia excommunicationis. Gravem

QUOD preceptum est. Non concupisces rem proximi tui. Ubi licet explicite prohibeatur concupiscentia oculorum in re aliena. implicite tamen prohibetur uniuersaliter omnis concupiscentia siue cupiditas male voluntatis respectu rei aliene. Nam superius in septimo precepto prohibuit cupiditatem operis. hic autem prohibet cupiditatem cordis. Et est notandum quod hic non prohibetur concupiscentia que innascitur ex corruptione fomitis vel delectatione sensualitatis quia impossibile est quod iste concupiscentie non sint in nobis propter naturam corruptam. sed prohibetur concupiscentia et appetitio que innascitur ex sensu rationis. Et hoc preceptum similiter habet triplicem expositionem. **P**rima est. Non concupisces rem proximi tui eas scilicet per auariciam appetendo seu etiam per iniustitiam obtinendo. Ad cuius evidentiam est sciendum quod res aliena potest concupisci sub triplici differentia graduali. Quidam enim concupiscunt rem alienam sciens quod non possunt eam cupitam obtinere. ideo non prosequuntur concupiscentiam. Si autem scirent se posse prosequi concupitam. conareretur ad prosequendum concupiscentiam in effectum. et isti realiter in concupiscendo peccant mortaliter.